

Az Északi

68

Egy izmos testű, félmeztelenre vetkőzött, hosszú hajú harcos mászik fel egy erődített település palisádfalán, miközben a védők őt és társait sem nyílzáporral, sem lándzsákkal nem tudják visszaszorítani. Csak egy újabb, mindenféle kutatómunkát nélkülözve összezsapott, hollywoodi klisékkel teli vikinges filmet látnunk? Vagy épp ellenkezőleg, talán a történelmi autentikusság szempontjából végre egy hiteles alkotás került nemrégiben a mozikba? Vizsgáljuk meg az itthon 2022 májusában bemutatott, Robert Eggers által rendezett filmdráma, *Az Északi* hitelességét egy régész szemszögéből!

Történelmi film egy régész szemével

Bálint Csaba

A film promóciója során már az internetre is felkerült fenti csatajelenet kapcsán sokakban merült fel a gyanú, hogy mint annyi más, vikingekről szóló film esetében, ez az alkotás is hemzsegni fog a valószínűtlen és történelmietlen elemektől. Érdeemes leszögeznünk, hogy Az Északi a valósághűséget és a korhűséget nem kezeli egy lapon, és amit látunk, az sokszor elképzelhetetlennek vagy egyenesen fantasztikusnak hat. Érdeemes azonban figyelembe vennünk, hogy a korabeli skandináv sagák is tele voltak fantasztikummal. Végző soron Az Északi nem a jól adatolható vagy legalábbis valamelyest rekonstruálható kora középkori eseményeket akarja lépésről lépésre bemutatni nekünk, hanem egy saját – igaz, nem eredeti, de a korabeli elbe-

A vikingek a germánok északi ágához tartozó úgynevezett *nortmann*, *nordmanni* („északi emberek”) skandináv törzsek kereskedő, harcos, hajós, portyázó csoportja.

Hrafnsey-en, ahol egy viking előkelő,

Aurvandil apró királysága található.

A film főhőse Aurvandil király fia, Amleth, akit a film elején még gyermekként ismerünk meg. Apját a film prologusában meggyilkolja Amleth nagybátyja, Fjöl-nir, hogy átvegye királyságát, így Amleth menekülni kényszerül. A nagybácsi azonban nem sokáig élvezheti szerzeményét, hiszen Harald, a norvég király hatalma elől Izlandra kényszerül költözni. Később – már felnőttként – Amleth nagybátyját követve ugyancsak Izlandra kerül, hogy apja halálát megbosszulva leszámoljon Fjöl-nirrel. Ha valakinek kezd ismerős lenni a történet, az nem pusztán a véletlen műve, hiszen a cselekmény gerincét egy az egyben a dán történetíró, Saxo Grammaticus által lejegyzett kora középkori elbeszélés képezi, mely alapján Shakespeare megírta híres drámáját, a *Hamletet*. Egy-két csavaron kívül óriási meglepetéseket ez a film sem tartogat számunkra, de a mostanság rendkívüli népszerűségnek örvendő viking kort itt most olyan igényességgel ábrázolják, mint ahogyan korábban azt sehol sem láthattuk.

Az Angers-töredék a 12. századból. Egyike a Saxo Grammaticus által írt eredeti *Gesta Danorum* négy megmaradt töredékének

szelések alapján megalkotott – történetet visz vászonra, és teszi ezt olyan kőritéssel, amelyet érzékelhetően alapos előtanulmányok előztek meg.

Történetünk a magyarok honfoglalásával egy időben, 895-ben kezdődik, egy északkelet-atlanti szigeten (valahol Skócia északi partjainál),

Saxo Grammaticus, dán történetíró

A korszakban játszódó filmekhez szokott nézőknek már az első pár jelenet során feltűnhet, hogy a kosztümök nagyon sok dologban eltérnek a korábban látottaktól. Hiányoznak a megannyi darabból összetákolt bőrruhák, indokolatlan alkarvédők, a temérdek szőrme és a rongyokból összevarrt sűrű-fekete gúnyák. A ruhák itt színesek és praktikusak, anyaguk korhű gyapjú és vászon. A gazdagokról el tudjuk hinni, hogy tehetősek, szőttésekkel díszített, gyémánt mintájú ruhaanyagból készített viseletüket viking kori ékszerek replikái egészítik ki. Példának okáért a Nicole Kidman által alakított Gudrún királyné a 9–10. században népszerű, úgynevezett teknőspáncél alakú fibulák [’ruhacapsoló tűk’ – a szerk.] másolatát viseli, Amleth felkarján pedig a periódusban szintén gyakori állatfejes karperecet figyelhetjük meg. További érdekesség, hogy a főhős gyermekként egy medállá átalakított arab érmét hord a nyakában, melyre szintén ismerünk régészeti bizonyítékot. Ez a hitelesség jellemzi a filmben feltűnő használati tárgyakat, fegyvereket és az épített környezetet is. Egy ponton a filmben a főhősnek egy pár száz évvel korábbi halomsírból kell megszereznie egy legendás kardot. A sárkamrát a film készítői nagyrészt a híres Sutton Hoo-i hajótemetkezés alapján alkották meg,

A Sutton Hoo-i hajótemetkezés

Ibn Fadlān, arab földrajztudós, író és utazó

az ott eltemetett pedig a wollastoni lelet alapján készült, vadkanalakkal díszített sisakot viseli. Ugyan a régi sír megjelenítése egy nagyon hangulatos elem a műben, azonban Izlandon a 6–8. században nem temethettek el senkit sem, hiszen ekkoriban a szigetet még a vikingek sem ismerték, így ezt a tévedést az alkotói szabadság számájára kell írunk.

A wollastoni harcos sisakja

Egyébként a viking kori élet több ismert aspektusát is igyekszik hitelesen bemutatni a film. Láthatjuk a korszakban gyakran űzött rabszolga-kereskedelmet, az Izlandon már ekkoriban is játszott labdajáték, a knattleikr egy értelmezését, valamint még egy hajótemetkezésnek is tanúi lehetünk. Ez utóbbit egyértelműen a Kelet-Európában a 10. században megforduló arab utazó, Ahmad ibn Fadlān beszámolója alapján vitték vászonra, annak ellenére, hogy a szertartást a Kelet-Európában élő, skandináv származású ruszok esetében írta le. De

A svédországi Ölandon talált egyik Vendel-kori Torslunda-lemez, amely a félszemű Odint ábrázolja, amint egy *berserkert* vezet

Ibn Fadlán elbeszéléséhez hasonló hajótemetkezéseket és lóáldozatokat ismerünk Izlandról is. Ugyanakkor a leírással ellentétben a hajót itt nem gyújtják fel, mivel az északi szigeten a kora középkor során nem végeztek hamvasztásos temetkezéseket.

Véleményem szerint a film legerősebb jelenetsora a már említett csatajelenet, amikor Amleth Kelet-Európában kalandozik a ruszokkal. A száműzetésben lévő férfi itt egy – a sagák nyomán – tizenkét főt számláló úgynevezett *berserker* csapat (a vikingek gyakran emlegetett különleges harcosaiból álló különítmény) tagjaként rohan le egy szláv falut. A *berserkerek* talán eddigi legjobb ábrázolását láthatjuk itt. A harcosok küzdelem előtti állatias átlényegülését egy olyan rituálé keretében mutatják be, melynek ábrázolását a vendel kori, torslundai sisaklemez-öntőmintáról ismerjük. A szertartás után a harcosok félmeztelenül, többnyire csupán egy farkasszőrmét viselve támadnak rá a szlávok által lakott településre. Ez, a modern szemléletmódunk szerint értelmetlen döntés – amennyiben a korabeli harcosok valóban harcoltak védőfegyverzet nélkül – a saját vallási világképük tükrében nyer értelmet. Az ilyen *berserker* csapatok bevetését is logikusan ábrázolják: a pszichológiai hadviselés egy formájaként alkalmazták ezeket, akiknek a rajtaütését a hadsereg rendes védőfelszereléssel ellátott dereka követi, hogy a szétzilált ellenfélre csapást mérjen.

A film a moralitás tekintetében is hitelesen adja vissza a 10. századot. A hasonló témájú alkotásokhoz képest koránt sem dicsóítja a korabeli skandinávok sokszor brutális és erőszakos világát. Egy jelenetben például a támadó vikingek a helyi szláv lakosság azon részét, akiket nem adnak el rabszolgának, bezárják egy házba és rájuk gyújtják azt.

Végezetül pár szó a korábban már említett fantasztikus elemekről. Ilyen például az Amleth által megszerzett legendás kard, mely csak holdfénynél vagy Hél kapujánál húzható elő a hüvelyéből; a halomsír feltámadó lakója, aki a kardot őrzi, vagy Odin hollói, akik megmentik hősnöket a fogságból. Ezeknél a természetfeletti fordulatoknál azért több esetben a nézők értelmezésére van bízva, hogy valóban megtörténtek-e ezek, avagy csupán a szereplők fejében játszódtak le.

Összességében *Az Északi* egy igencsak komor hangulatú film, mely a korhűsége nagy figyelmet fordítva, ugyanakkor az akkori gondolkodásból visszaköszönő természetfeletti vonásokkal nem fukarkodva mutatja be a történetét. A mű vége felé még izgalmas pszichológiai kérdéseket is felvet, például, hogy egyáltalán bízhatunk-e a saját nézőpontunk által formált emlékeinkben. A film kicsit lassú tempója, időnként talán szürreális hangulata miatt nem egy átlagos, könnyen fogyasztható alkotás, azonban akinek van némi affinitása a viking kor iránt, az mindenképpen találni fog benne olyan részleteket, amelyek felkelthetik az érdeklődését.

Knattleikr, viking labdajáték